

Wyrok z dnia 26 czerwca 2003 r., V CKN 416/01

Ustalenie przewidzianej w art. 298 § 1 k.h. (art. 299 § 1 k.s.h.) przesłanki bezskuteczności egzekucji może nastąpić na podstawie każdego dowodu, z którego wynika, że spółka nie ma majątku pozwalającego na zaspokojenie wierzyciela pozywającego członków zarządu.

Sędzia SN Henryk Pietrkowski (przewodniczący)

Sędzia SN Iwona Koper

Sędzia SN Kazimierz Zawada (sprawozdawca)

Sąd Najwyższy w sprawie z powództwa „C.” S.A. w K. przeciwko Markowi P. i Andrzejowi Ś. o zapłatę, po rozpoznaniu na rozprawie w Izbie Cywilnej w dniu 26 czerwca 2003 r., kasacji pozwanych od wyroku Sądu Apelacyjnego we Wrocławiu z dnia 25 lipca 2001 r.

oddali kasację.

Uzasadnienie

Sąd Apelacyjny zaskarżonym wyrokiem oddalił apelację pozwanych od wyroku Sądu Okręgowego zasądzającego na podstawie art. 298 k.h. od pozwanych na rzecz powodowej spółki akcyjnej „C.” w K. kwotę 113 312,72 zł.

W skardze kasacyjnej pozwani powołali się na naruszenie przez Sąd Apelacyjny art. 298 k.h.

Istotą sporu między stronami jest kwestia istnienia w sprawie na tle przedstawionych niżej ustaleń faktycznych wymaganej przez art. 298 § 1 k.h. przesłanki bezskuteczności egzekucji.

Spółka „C.” powołując się na zaopatrzonej w klauzulę wykonalności wyrok z dnia 4 grudnia 1998 r., zasądzający na jej rzecz od spółki z ograniczoną odpowiedzialnością „M.” kwotę 51 431,66 zł z ustawowymi odsetkami i kosztami procesu, złożyła w dniu 25 czerwca 1999 r. wniosek o wszczęcie egzekucji przeciwko spółce „M.”; pozwani wchodzili w skład zarządu spółki „M.”. Pismem z

dnia 21 października 1999 r., nazwanym „zawiadomieniem o stanie egzekucji”, komornik powiadomił wierzyciela, czyli spółkę „C.”, że dłużnikowi, czyli spółce „M.”, przysługują dwie wierzytelności z tytułu robót budowlanych, nie są one jednak jeszcze wymagalne. Istnienia innych wierzytelności i praw majątkowych, które by przysługiwały spółce „M.”, komornik nie stwierdził. Poinformował także spółkę „C.”, że przeciwko spółce „M.” toczy się kilkanaście spraw egzekucyjnych, w tym sprawy o egzekucję wynagrodzenia za pracę. W ocenie Sądu Apelacyjnego z przytoczonych okoliczności oraz z faktu, że egzekucja prowadzona na wniosek spółki „C.”, pomimo upływu ponad dwóch lat od jej wszczęcia, nie dała żadnego rezultatu, wynika niezbicie, iż spółka „M.” nie miała majątku, z którego „C.” mógłby uzyskać zaspokojenie. W odniesieniu do dwóch wspomnianych wyżej jej wierzytelności nie istniały jakiegokolwiek szanse ich wyegzekwowania.

Opierając się na tych ustaleniach, Sąd Apelacyjny podzielił stanowisko Sądu Okręgowego o istnieniu w sprawie podstaw do przyjęcia, że egzekucja przeciwko spółce „M.” jej zobowiązania wobec spółki „C.” okazała się bezskuteczna.

Zdaniem natomiast pozwanych, ustalony stan faktyczny sprawy nie dawał podstaw do przyjęcia, że egzekucja przeciwko spółce „M.” okazała się bezskuteczna. Postępowanie egzekucyjne nie zostało bowiem formalnie zakończone bez zaspokojenia wierzyciela.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Przepis art. 298 § 1 k.h. (obecnie jego odpowiednikiem jest art. 299 § 1 k.s.h.) przewiduje subsydiarną (wtórną) odpowiedzialność członków zarządu spółki z ograniczoną odpowiedzialnością w stosunku do odpowiedzialności samej spółki jako osoby prawnej. Ten charakter odpowiedzialności członków zarządu wyraża się tym, że stają się oni odpowiedzialni względem wierzyciela spółki dopiero z chwilą, gdy egzekucja przeciwko spółce jej zobowiązania wobec wierzyciela okaże się bezskuteczna. Do powstania przewidzianej w art. 298 § 1 k.h. (art. 299 § 1 k.s.h.) odpowiedzialności członków zarządu spółki z ograniczoną odpowiedzialnością nieodzowne jest więc dysponowanie przez wierzyciela spółki tytułem egzekucyjnym stwierdzającym istnienie wobec niego zobowiązania spółki (uchwała Sądu Najwyższego z dnia 15 czerwca 1999 r., III CZP 10/99, OSNC 1999, nr 12, poz. 203) i udowodnienie, że egzekucja tego zobowiązania przeciwko spółce okazała się bezskuteczna.

Wprowadzenie do prawa polskiego uregulowania, które znalazło wyraz najpierw w art. 128 rozporządzenia Prezydenta Rzeczypospolitej z dnia 27 października 1933 r. – Prawo o spółkach z ograniczoną odpowiedzialnością (Dz.U. Nr 82, poz. 602), a wkrótce potem w art. 298 § 1 k.h., zaś obecnie jest przyjęte w art. 299 § 1 k.s.h., było odpowiedzią na występujące w praktyce zjawisko likwidowania spółek z ograniczoną odpowiedzialnością bez zachowania przepisów mających chronić wierzycieli. Dążenie twórców tego uregulowania do możliwie pełnego przeciwdziałania wspomnianemu zjawisku i sytuacjom podobnym wpłynęło na rozumienie przewidzianej w nim przesłanki bezskuteczności egzekucji. Według projektodawców tego uregulowania: „Projekt nie wymaga, aby bezskuteczność egzekucji stwierdzona była w sposób formalny. Będą tu więc mogły być przyjęte wszelkie dowody” (co do projektu i jego uzasadnienia por. wyrok Sądu Najwyższego z dnia 14 lutego 2003 r., IV CKN 1779/00, OSNC 2004, nr 5, poz. 76).

Powyższe zapatrywanie o możliwości udowodnienia bezskuteczności egzekucji za pomocą wszelkich dowodów ugruntowało się jako pogląd dominujący w piśmiennictwie i orzecznictwie. Zgodnie z wspomnianym zapatrywaniem, dowodami tymi mogą być w szczególności: postanowienie o oddaleniu wniosku o ogłoszenie upadłości z tego powodu, że majątek dłużnika nie wystarcza na zaspokojenie kosztów postępowania (art. 13 §1 rozporządzenia Prezydenta RP z dnia 24 października 1934 r. – Prawo upadłościowe, jedn. tekst: Dz.U. z 1991 r. Nr 118, poz. 512 ze zm. – dalej: "Pr.upadł."), art. 13 ust. 1 i 2 ustawy z dnia 28 lutego 2003 r. – Prawo upadłościowe i naprawcze, Dz.U. Nr 60, poz. 535 ze zm. – dalej: "Pr.up.napr."), postanowienie o umorzeniu postępowania upadłościowego z tego powodu, że majątek dłużnika nie wystarcza na zaspokojenie kosztów postępowania (art. 218 § 1 Pr.upadł., art. 361 pkt 1 Pr.up.napr.), stwierdzenie, że egzekucja na podstawie kodeksu postępowania cywilnego lub ustawy o postępowaniu egzekucyjnym w administracji wszczęta przeciwko spółce co do całego jej majątku na wniosek osoby dochodzącej roszczenia od członków zarządu lub na wniosek innego podmiotu nie dała rezultatu, niewyjawienie majątku spółki w trybie art. 913 i nast. k.p.c. przed wszczęciem egzekucji lub w toku egzekucji prowadzonej przeciwko spółce na wniosek osoby dochodzącej roszczenia od członków zarządu lub na wniosek innej osoby, bilans spółki wskazujący na to, że majątek spółki nie wystarcza na pokrycie wierzytelności przysługującej osobie dochodzącej roszczenia od członków zarządu, wszelkie inne dowody wskazujące na to, że w danej sytuacji

nie jest realne uzyskanie zaspokojenia przez wierzyciela z pozostałego jeszcze majątku spółki (por. orzeczenia Sądu Najwyższego: z dnia 9 czerwca 1937 r., I C 1927/36, OSN 1938, nr 4, poz. 184 i z dnia 14 lutego 2003 r., IV CKN 1779/00).

Uogólniając można stwierdzić, że według dominującego poglądu ustalenie przewidzianej w art. 298 § 1 k.h. (art. 299 § 1 k.s.h.) przesłanki bezskuteczności egzekucji może nastąpić na podstawie każdego dowodu wykazującego, że spółka nie ma majątku, który pozwalałby na zaspokojenie jej wierzyciela pozywającego członków zarządu (por. wyrok Sądu Apelacyjnego w Łodzi z dnia 5 października 1994 r., I ACr 470/94, „Prawo Gospodarcze” 1995, nr 6, s. 28 i uchwała Sądu Najwyższego z dnia 15 czerwca 1999 r., III CZP 10/99).

Taka wykładnia omawianego uregulowania harmonizuje z ustaloną wykładnią innych przepisów przewidujących subsydiarną odpowiedzialność uzależnioną od bezskuteczności egzekucji. Chodzi w szczególności o art. 43 ustawy z dnia 28 kwietnia 1936 r. – Prawo wekslowe (Dz.U. Nr 37, poz. 282), przyznający posiadaczowi weksla trasowanego roszczenie przeciwko indosantom i wystawcy o zapłatę weksla przed terminem płatności m.in. wtedy, gdy przeprowadzono bezskutecznie egzekucję z majątku trasata. Na tle tego przepisu dominuje w literaturze przedmiotu stanowisko, zgodnie z którym, nie jest konieczne, aby wyczerpano wszystkie środki egzekucyjne; wystarcza, żeby w toku egzekucji okazało się, że nie może ona doprowadzić do zaspokojenia wierzyciela.

Przyjęcie przez Sąd Apelacyjny na podstawie przytoczonych wyżej ustaleń bezskuteczności egzekucji prowadzonej przeciwko spółce „M.” na wniosek strony powodowej było zgodne z przedstawioną dominującą wykładnią art. 298 § 1 k.h. (art. 299 § 1 k.s.h.).

Twierdzenie skarżących – odwołujące się do odosobnionego poglądu wyrażonego w piśmiennictwie około połowy lat dziewięćdziesiątych – że jeżeli wierzyciel spółki pozywający członków zarządu złożył wniosek o wszczęcie egzekucji przeciwko spółce, to przewidziana w art. 298 § 1 k.h. (art. 299 § 1 k.s.h.) przesłanka bezskuteczności egzekucji może być uznana za spełnioną tylko wtedy, gdy postępowanie egzekucyjne zostało formalnie zakończone bez zaspokojenia wierzyciela, zmierza do częściowego podważenia przedstawionej dominującej wykładni art. 298 § 1 k.h. (art. 299 § 1 k.s.h.). Twierdzenie to nie jest jednak poparte argumentami, które by uzasadniały postulowane przez skarżących odejście od tej wykładni. Zmierza ono do nadania przesądzającego znaczenia przy ustalaniu

przewidzianej w art. 298 § 1 k.h. (art. 299 §1 k.s.h.) przesłanki bezskuteczności egzekucji samemu określonego sposobowi zakończenia postępowania egzekucyjnego, a do tego, jak wynika z poniższych uwag, nie ma podstaw.

Organ egzekucyjny jest związany wnioskiem o wszczęcie egzekucji, a więc m.in. wskazanym w nim sposobem egzekucji (art. 797 i 799 k.p.c.). Wobec tego nie można wykluczyć, że nastąpi ukończenie postępowania egzekucyjnego bez zaspokojenia wierzyciela z wskazanych przez niego we wniosku praw majątkowych spółki – dłużnika (art. 816 w związku z art. 824 § 1 pkt 3 k.p.c.), pomimo przysługiwania jej innych praw majątkowych pozwalających na zaspokojenie, jednak nie objętych wnioskiem. W takiej sytuacji, gdy istnieje majątek spółki pozwalający na zaspokojenie wierzyciela, nie sposób uznać przewidzianej w art. 298 § 1 k.h. (art. 299 §1 k.s.h.) przesłanki bezskuteczności egzekucji za spełnioną, (por. wyrok Sądu Najwyższego z dnia 19 stycznia 2000 r., II CKN 628/98, nie publ.). Odmienne stanowisko nie da się pogodzić z przyświecającym ustanowieniu subsydiarnej odpowiedzialności członków zarządu spółki z ograniczoną odpowiedzialnością celem zmierzającym do zapewnienia wierzycielom spółki ochrony w razie niemożności uzyskania zaspokojenia z jej majątku.

Uwzględniając ten cel, można przesłankę bezskuteczności egzekucji uznać zawsze za spełnioną w przypadku ukończenia bez zaspokojenia wierzyciela egzekucji skierowanej do całego majątku spółki, zaś w przypadku ukończenia bez zaspokojenia wierzyciela egzekucji skierowanej do części majątku spółki – tylko wtedy, gdy z okoliczności wynika, że także pozostały majątek spółki nie pozwalał na uzyskanie zaspokojenia. W orzeczeniu z dnia 26 kwietnia 1938 r., II C 2806/37, OSN 1939, nr 2, poz. 89, Sąd Najwyższy wyraził pogląd, że dla ustalenia przewidzianej w art. 298 § 1 k.h. odpowiedzialności wystarcza bezskuteczność egzekucji z ruchomości. U podstaw tego poglądu leżało zapatrywanie uznające egzekucję z ruchomości za najszybszy sposób zaspokojenia wierzytelności pieniężnych. Przejawem tego zapatrywania w dawnym kodeksie postępowania cywilnego było dopuszczenie wyjawienia majątku dopiero po wszczęciu egzekucji z ruchomości (art. 621 – jedn. tekst: Dz.U. z 1932 r. Nr 112, poz. 934; art. 628 – jedn. tekst: Dz.U. z 1950 r. Nr 43, poz. 394). Stąd wyciągano wniosek wyrażony w powołanym wyżej orzeczeniu (zob. też . art. 574 § 2 k.z. oraz art. 117 k.h. – a obecnie: art. 870 k.c. i art. 62 § 2 k.s.h.). Bezskuteczność egzekucji z ruchomości była więc w ówczesnym stanie prawnym identyfikowana z pozbawieniem

najszybszej drogi do zaspokojenia wierzytelności, czyli za zapowiedź trudności lub wręcz niemożliwości wyegzekwowania wierzytelności w ogóle. W obecnym stanie prawnym wyjawienie majątku jest dopuszczalne przy egzekucji świadczeń pieniężnych zarówno z ruchomości, wynagrodzenia za pracę, rachunków bankowych oraz innych wierzytelności i praw majątkowych. Na tle obecnego stanu prawnego trudno zatem podtrzymywać nadal stanowisko, że dla ustalenia odpowiedzialności członków zarządu spółki z ograniczoną odpowiedzialnością wystarcza sama bezskuteczność egzekucji z ruchomości. Obecnie bezskuteczność egzekucji z ruchomości może prowadzić do przyjęcia tej odpowiedzialności tylko wespół z innymi okolicznościami wskazującymi na niemożność zaspokojenia się także z pozostałego majątku spółki.

Poza tym, aby wierzyciele spółki z ograniczoną odpowiedzialnością byli chronieni należycie przed skutkami faktycznej likwidacji majątku spółki i podobnych negatywnych zjawisk, odpowiedzialność członków zarządu powinna powstać w każdym przypadku wykazania przez wierzyciela niemożliwości zaspokojenia się z majątku spółki bez względu na to czy doszło do formalnego ukończenia wszczętego przez wierzyciela przeciwko spółce postępowania egzekucyjnego.

Kwestia prawidłowości ustaleń faktycznych stanowiących podstawę wydania zaskarżonego wyroku pozostawała poza kontrolą kasacyjną ze względu na niepodniesienie w skardze kasacyjnej zarzutów naruszenia przepisów o dowodach (art. 393⁻¹¹ k.p.c.).

Z przedstawionych przyczyn Sąd Najwyższy na podstawie art. 393⁻¹² k.p.c. orzekł, jak w sentencji.